

Câteva observații asupra revistei "Convorbiri literare" și asupra limbii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Estelle Variot

► To cite this version:

Estelle Variot. Câteva observații asupra revistei "Convorbiri literare" și asupra limbii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Colloque International " Connexions et perspectives en philologie contemporaine " (20-21/10/2006), 2e édition consacrée à Victor Banaru, Université d'Etat de Moldavie (USM), Faculté des Langues Etrangères, Chaire de langue française, Oct 2006, Chisinau, Moldova. pp.247-254. hal-03511876

HAL Id: hal-03511876

<https://amu.hal.science/hal-03511876>

Submitted on 20 Oct 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

CONNEXIONS ET PERSPECTIVES EN PHILOGIE CONTEMPORAINE

***Actes du Colloque International
consacré à VICTOR BANARU
à l'occasion du 65-ième anniversaire
de sa naissance***

II-ième édition

Professeur émérite, ancien, docteur,
 Directeur de l'Institut de Philologie Russe de l'URSS
 durant la période 1964-1993,
 à l'occasion du 25ème anniversaire de sa retraite

Chargé des 20-21 octobre 2008

Chargé 2007

**CONNEXIONS ET PERSPECTIVES
EN
PHILOLOGIE CONTEMPORAINE**

*Actes du Colloque International
consacré à l'anniversaire de 65 ans de
Victor BANARU*

UNIVERSITE D'ETAT DE MOLDOVA
FACULTE DES LANGUES ET LITTERATURES ETRANGERES
DEPARTEMENT DE PHILOLOGIE FRANÇAISE
„GRIGORE CINCILEI”

UNIVERSITE LIBRE INTERNATIONALE DE MOLDOVA
FACULTE DES LANGUES ETRANGERES
DEPARTEMENT DE PHILOLOGIE FRANÇAISE

Actes du Colloque International

**CONNEXIONS ET PERSPECTIVES
EN
PHILOLOGIE CONTEMPORAINE**

II-ième édition

consacré à

VICTOR BANARU

Docteur d'Etat, Professeur titulaire, écrivain, traducteur,
Directeur du Département de Philologie Française de l'UEM
dans la période 1984-1997,
à l'occasion du 65-ième anniversaire de sa naissance

Chişinău, les 20-21 octobre 2006

Chişinău-2007

**CONNEXIONS ET PERSPECTIVES
EN
PHILOLOGIE CONTEMPORAINE**

*Actes du Colloque International
consacré à l'anniversaire de 65 ans de
Victor BANARU*

CZU 811.133.1(082)=135.1=133.1

Comité d'honneur du Colloque :

Catherine Kerbrat Orecchioni, Université de Lyon II, France

Silviu Berejan, Académie des Sciences de Moldova

Anatol Ciobanu, Université d'Etat de Moldova

Ion Dumbrăveanu, Université d'Etat de Moldova

Comité scientifique du Colloque :

Ion GUȚU, docteur ès lettres, maître de conférences

Coordinateur scientifique du Colloque,

Directeur du Département de Philologie Française „Grigore CINCILEI”, UEM.

Veronica PĂCURARU, docteur ès lettres, maître de conférences

Département de Philologie Française „Grigore CINCILEI”, UEM.

Oxana CĂPĂȚÎNĂ, enseignante universitaire

Département de Philologie Française „Grigore CINCILEI”, UEM.

Elena PRUS, docteur d'Etat, Professeur titulaire

Directeur de l'Institut de Recherches Philologiques et Interculturelles, ULIM.

Comité de rédaction :

Ion GUȚU, docteur ès lettres, maître de conférences – **coordinateur**

Veronica PĂCURARU, docteur ès lettres, maître de conférences

Oxana CĂPĂȚÎNĂ, enseignante supérieure

Elvira IATCO, assistante universitaire

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Connexions et perspectives en philologie contemporaine”, colloque intern. (2; 2006; Chișinău).

Connexions et perspectives en philologie contemporaine: Actes du Colloque Intern., 20-21 oct. 2006, 2-ième éd. / com. sc.: Ion Guțu (red.), ... - Ch.: CEP USM, 2007. - 416p. - Consacré à Victor Banaru, Docteur d'Etat, Professeur titulaire, écrivain, traducteur,

Directeur du Département de Philologie Française de l'UEM dans la période 1984-1997, à l'occasion du 65-ième anniversaire de sa naissance.

Antetit.: Univ. d'Etat de Moldova, Fac. Langues et Litteratures Etrangères, Département de Philologie Française „Grigore Cincilei”

ISBN 978-9975-70-191-4

90 ex.

811.133.1(082)=135.1=133.1

Organisé avec le support financier de :

L'Université d'Etat de Moldova

L'Université Libre Internationale de Moldova

L'Alliance Française de Moldavie

L'Agence Universitaire Francophone

L'Association des Professeurs de Français de Moldova

S O M M A I R E

AVANT-PROPOS.....13

SEMPER NOBISCUM.....15

PRINCIPES DE L'ANALYSE FONCTIONNELLE DE LA PHRASE FRANÇAISE.....15

Victor BANARU

VIRTUALITĂȚILE PRONUMELOR REFLEXIVE ÎN LIMBILE FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ.....22

Grigore CINCILEI

RECEPTIONS CONTEMPORAINES DES RECHERCHES DE VICTOR BANARU.....28

VICTOR BANARU-HOMMO FABULATOR. L'AFFIRMATION PAR L'ECRITURE.....28

Elena PRUS

LE SIGNE ENTRE « SYMBOLITE » ET SYMBOLISATION – PROBLEME DE L'ECOLE SYBOLOGIQUE BANARIENNE.....34

Ion GUȚU

UNELE REPERE CONCEPTUALE ÎN CERCETĂRILE LUI VICTOR BANARU.....42

Anatol LENȚA, Alexei CENUȘĂ

ASPECTS METALINGUISTIQUES DU DISCOURS BANARIEN.....48

Emilia BULGAC

PREDICAȚIA ȘI PREDICATIVITATEA ÎN OPINIA LUI VICTOR BANARU.....51

Silvia MAZNIC

VICTOR BANARU – ETNOTRADUCĂTOR. STRATEGII DE TRADUCERE A CULTUREMELOR.....54

Nina CUCIUC

STRATEGII DE TRADUCERE A UNOR EXPRESII SINONIMICE AXATE PE CONCEPTUL « A MURI ».....61

Zinaida RADU, Mariana URSU

TEMATICA SINGURĂȚII ÎN NUVELISTICA LUI VICTOR
BANARU.....64
Gheorghe REABȚOV

LA FLEUR-POISON CHEZ BORIS VIAN ET VICTOR
BANARU.....65
Adrian OSOIANU

LA DIMENSION SEMANTICO-PRAGMATIQUE DU
DISCOURS.....68

LA (RE-) CONSTRUCTION DU SENS DANS LE DISCOURS EN
INTERACTION.....68
Catherine KERBRAT-ORECCHIONI

LES ACTES DE DISCOURS DANS LA PERSPECTIVE SEMIOTIQUE
ET HYPER- SEMIOTIQUE.....80
Adriana-Gertruda ROMEDEA

LA DESAMBIGUISATION SEMANTIQUE DU SIGNE LEXICAL
ET LA CONSTRUCTION/DECONSTRUCTION DU SENS.....92
Veronica PĂCURARU

LA PRAGMA-SEMANTIQUE DE LA PREMIERE PERSONNE EN
FRANÇAIS.....100
Raluca-Nicoleta BALAȚCHI

L'IMPLICITE DANS L'ANALYSE DU DISCOURS.....103
Simina MASTACAN

CODES SEMIOTIQUES DANS LE DISCOURS MEDIATIQUE.....114
Ioana-Crina COROI

LE SILENCE DANS L'INTERACTION.....117
Alina GANEA

CU PRIVIRE LA FORMELE OIDALE IN LIMBA
FRANCEZĂ.....123
Aliona MACARI, Eufrosinia AXENTI

CONSIDERATIONS SUR LA SEMANTIQUE DU DISCOURS
PUBLICITAIRE.....126
Cristina ENICOV

UN PROTOCOL DE SCRITURĂ CARE VIZEAZĂ UN ALT PACT DE
LECTURĂ CU UNIVERSUL FICTIONAL: SCHIMBAREA DE CANON
LITERAR ȘI SUPRAVIEȚUIREA UNUI GEN ÎN LITERATURA
ROMÂNĂ.....130
Doinița MILEA

PROPOS SUR LA DESAMBIGUÏSATION PRAGMATIQUE (dans le texte
journalistique).....135
Ludmila ZBANT

MODALITE ET FUTURITE.....140
Carmen- Ștefania STOEAN

LA SEMANTIQUE DU GESTE COVERBAL COMME EXPRESSION
INCONSCIENTE DE LA PENSEE (analysée dans le texte littéraire).....145
Diana ȘANDROVSCHI

LA VISEE ARGUMENTATIVE DES QUESTIONS TOTALES.....149
Tatiana MILKO

CONSIDERATIONS SUR LA COHERENCE DISCURSIVE A TRAVERS LA
CATEGORIE DES CONNECTEURS CONCESSIONNELS EN FRANÇAIS ET EN
ROUMAIN.....157
Tatiana GAIVAS

PERSONNALISATION DE L'ESPACE – CATEGORIE DU TEXTE.....160
Doina ISTRATI

LE CARACTERE TRANS-SEMIOTIQUE DE L'ALLEGORIE.....163
Elvira IAȚCO

**PROBLEMES DE MORPHOSYNTAXE ET SEMANTIQUE
DYNAMIQUE: VERSION SYNCHRONIQUE ET
DIACHRONIQUE.....166**

L'ACTION ET SON AGENT RAPPORTES A L'EVENEMENT.....166
Anna BONDARENCO

ÎN JURUL UNOR PRINCIPII METODOLOGICE PRIVIND
PUNCTUAȚIA.....174
Anatol CIOBANU

CONVERGENȚE ȘI DIVERGENȚE ÎN ANALIZA SEMANTICĂ ȘI
STILISTICĂ A UNOR SUBTIPURI DE ECHIVALARE INTRASISTEMICĂ ȘI
COMPONENTIALĂ A SINTAGMELOR ȘI LOCUTIUNILOR VERBALE

<i>FUNCȚIONALE</i>	178
Gina MĂCIUCĂ	
<i>LES DEVIATIONS DE LA NORME: ERREUR vs INNOVATION</i>	188
Ala BUJOR	
<i>MOTIVAREA – ETAPĂ A PROCEDEULUI COMPLEX DE DENOMINARE</i>	192
Lucia BĂLĂNICI	
<i>TENDINȚELE TERMINOLOGIEI ÎN SPAȚIUL WEB</i>	195
Vitalie PRISĂCARU	
<i>MODUL DE FUNCȚIONARE A FRAZEI TAUTOLOGICE SIMPLE</i>	199
Ludmila CLICHICI	
<i>LA DYNAMIQUE DU SENS DE L'ADJECTIF</i>	203
Natalia CUBREACOV	
<i>DINAMICA TERMINOLOGIEI SOCIO-POLITICE FRANCEZE DIN PERSPECTIVA IMAGINARULUI LINGVISTIC</i>	206
Mihaela SLOVINEANU	
<i>LA NATURE DU FORMANT « -ER » DANS LES DERIVES PARASYNTHETIQUES VERBAUX</i>	209
Lidia MORARU, Silvia IAȘAN	
<i>CATEGORIA SEMANTICO-FUNCȚIONALĂ A SPAȚIULUI</i>	211
Ala SAINENCO	
<u>STYLISTIQUE ET POETIQUE</u>	215
<i>NOTE PRIVIND PARTICULARITĂȚILE LEXICULUI CONOTATIV ÎN OPERA CERVANTINĂ</i>	215
Ion DUMBRĂVEANU	
<i>„FICTIONNAIRE” – FRANÇAIS, ANGLAIS, ROUMAIN. QUELQUES PISTES DE REFLEXIONS SUR LA CREATIVITE LEXICALE. (II) UNE PARTITION DES PATTERNS STRUCTURAUX</i>	218
Constantin-Ioan MLADIN	

<i>L'INTERFERENTIALITE ET LA DYNAMIQUE DE LA TERMINOLOGIE TOURISTIQUE EN FRANÇAIS CONTEMPORAIN.....</i>	<i>224</i>
Nicoleta BOTEZ	

<i>EFECTE DE SENS : FUNCȚIA PRAGMATICĂ A COMICULUI.....</i>	<i>229</i>
Liliana GHEORGHÎĂ	

<i>LA PERSPECTIVE DENOMINATIVE DE LA METAPHORE DANS LE CADRE DES TEXTES SCIENTIFIQUES.....</i>	<i>233</i>
Zinaida VERHOVEȚCHI	

<i>LE BESTIAIRE COMME CATEGORIE SYMBOLIQUE DE L'IMAGINAIRE.....</i>	<i>236</i>
Victoria GHINDĂ	

<i>LA LECTURE INTERTEXTUELLE : LA PROBLEMATIQUE DE LA SEMIOSIS.....</i>	<i>239</i>
Silvia COROLENCO	

LE DISCOURS LITTÉRAIRE ET L'INTERCULTURALITE.....242

<i>DEGRADAREA DISCURSULUI LITERAR ÎN CONTEXTUL INTERCULTURALITĂȚII (situația limbii române în Republica Moldova).....</i>	<i>242</i>
Silviu BEREJAN	

<i>CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA REVISTEI «CONVORBIRI LITERARE» ȘI ASUPRA LIMBII ROMÂNE DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.....</i>	<i>247</i>
Estelle VARIOT	

<i>INTRODUCTION A UNE ETUDE MYTHIQUE ET RELIGIEUSE. VISION CULTURELLE ET HISTORIQUE.....</i>	<i>254</i>
Angela COȘCIUG	

<i>EXTREMITĂȚI ȘI INTIMITĂȚI CULTURALE: JORGE LUIS BORGES ȘI SPAȚIUL FRANCOFON.....</i>	<i>261</i>
Maria ROTARU	

<i>LA DEFINITION DE LA FEMME A TRAVERS LA PUBLICITE.....</i>	<i>265</i>
Eugenia ALAMAN	

<i>MITUL BIOGRAFEMIC YOURCENARIAN AL MINELUI-ESEIST.....</i>	<i>271</i>
Carolina DODU-SAVCA	

<i>ARHITECTURA CASEI ÎN ROMANUL EUROPEAN MODERN.....</i>	<i>274</i>
Galina MORARU	

<i>MITOLOGIE STALINISTĂ ȘI FICȚIUNE ROMANESCĂ: DE LA PROLETCULTISM LA ROMANUL POLITIC.....</i>	<i>277</i>
Alina CRIHANA	

<i>PORTRETUL ARTISTULUI : O SHITA IDENTITARA.....</i>	<i>284</i>
Vasile CUCERESCU	

<i>DISCURSUL LITERAR SI HERMENEUTICA FRACTALA - UN DEMERS INTERDISCIPLINAR.....</i>	<i>288</i>
Nicoleta IFRIM	

<i>« MARIA CHAPDELAINE » ET L'IDENTITE CANADIENNE.....</i>	<i>294</i>
Pierre MOREL	

<i>CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU – « LE POETE DU CHRIST ET DE LA ROUMANIE ».....</i>	<i>301</i>
Mirela DRAGOI	

<i>PETIT-MAITRE ET ROUE. LIBERTINS PAR PRINCIPE DANS UN ROMAN DES LUMIERES.....</i>	<i>307</i>
Carmen ANDREI	

<i>UNIVERSITATEA CA SPATIU AL CONTESTARILOR IN ROMANUL CONTEMPORAN FRANCEZ.....</i>	<i>313</i>
Andrei MURAHOVSKI	

<i>TECHNIQUES INSOLITES DES IMAGES BAUDELAIRIENNES/ TEHNICI INSOLITE ÎN CONSTRUCȚIA IMAGINILOR BAUDELAIRIENE.....</i>	<i>317</i>
Dorina BOHANȚOV	

<u>DIDACTIQUE DES LANGUES ET LITTERATURES – ESPACE PLURIDISCIPLINAIRE.....</u>	<u>322</u>
---	-------------------

<i>L'APPROCHE D'UNE ŒUVRE COMPLETE COMME PROPEDEUTIQUE A L' ETUDE D' UN AUTEUR.....</i>	<i>322</i>
Michèle CHARTIER	

<i>DIFFICULTES DES APPRENANTS ROUMAINS DANS LA REDACTION EN FRANÇAIS. ETUDE CONTRASTIVE.....</i>	<i>326</i>
Gabriela SCRIPNIC, Carmen ANDREI	

UTILISATION DE L'ORDINATEUR DANS L'ENSEIGNEMENT/APPRENTISSAGE DU FLE.....	334
Valentina DAMIAN, Sergiu DAMIAN	

CONCEPȚIA DE MANUAL ÎN CONTEXTUL REFORMEI ȘCOLII SUPERIOARE.....	337
Emilia BULGAC, Lidia RANGA	

COMMENT ABORDER LA COMPREHENSION ORALE EN CLASSE DE FLE.....	339
Galina LAIU	

L'APPROCHE COMMUNICATIVE DANS LA PERSPECTIVE LINGUISTIQUE ET DIDACTIQUE.....	341
Natalia RÎȘCANU	

POUR UN ENSEIGNEMENT NON-DIRECTIF DE LA LANGUE FRANÇAISE.....	344
Angela SPÂNU	

PARTICULARITĂȚI LINGVO-DIDACTICE LA PREDAREA DIFTONGILOR ENGLEZI (SETURI FONETICO-FONOLOGICE).....	346
Nicanor BABĂRĂ	

CORELAȚII DINTRE SISTEMELE FONETIC ȘI ORTOGRAFIC ALE LIMBILOR ROMÂNĂ, ENGLEZĂ ȘI FRANCEZĂ (MICROSTUDIUL DE SINTEZĂ).....	350
Alexei CHIRDEACHIN	

PARTICULARITĂȚI ARTICULATORICO-ACUSTICE CONTRASTIVE ALE MONOFTONGILOR POSTERIORI ENGLEZI (MONOFTONGUL /ɔ/).....	355
Larisa USATĂI	

<u>TRADUCTION – EQUIVALENCE, METISSAGE OU DIVERGENCE LINGUISTIQUE ET CULTURELLE.....</u>	<u>358</u>
--	------------

LA TRANSCENDANCE DE L'IMAGINAIRE DANS LES POEMES D'EMINESCU: INTRADUISIBILITE OU REVELATION ?.....	358
Ana GUȚU	

CEL MAI VIABIL FENOMEN POETIC: CHARLES BAUDELAIRE. CINE ÎL VA TRADUCE PE BAUDELAIRE ÎN SECOLUL XXI?.....	367
Ion MANOLI	

TRADUCERE ȘI INTERCULTURALITATE.....373
Gheorghe LATEȘ

STUDIAREA CONTRASTIVĂ A CONSTRUCȚIILOR PLEONASTICE DIN LITERATURA RELIGIOASĂ ÎN VERSIUNEA ROMÂNĂ ȘI FRANCEZĂ.....381
Ana MIHALACHE

DESPRE UNELE CONSECINȚE CULTURALE ALE TRANZIȚIEI (TRADUCERI, ADAPTĂRI, KITSCH-URI).....385
Maria ALEXE, Roxana Corina SFETEA

DISCURS DIDACTIC /VS/ DISCURS AL DIDACTICII.....388
Angelica VÂLCU

PARTICULARITĂȚILE RECEPTĂRII SCENICE A TRADUCERII UNEI OPERE DRAMATICE.....392
Mihai DRAGANOVICI

L'INFLUENCE FRANÇAISE DANS LES PAYS ROUMAINS: LES PREMIERES TRADUCTIONS.....395
Ludmila CABAC

ASPECTE CONTRASTIVE LA TRADUCEREA FRAZEOLOGISMELOR DIN LIMBA ENGLEZA IN LIMBILE ROMANA SI RUSA.....400
Zinaida CAMENEV

statelor acestor limbi este diferit: unii beneficiază de privilegiul monolingvismului, iar ceilalți sunt constrinși să utilizeze în comunicare mai multe limbi (cea maternă devenind prin forța împrejurărilor o limbă amestecată și degradând de cele mai multe ori chiar în gura celor trecuți prin poli, întrucât presiunea monolingvilor este continuă și foarte puternică). Asta pentru că o mare parte a cadrelor de conducere și a demnitarilor de vîrf ai statului recurge cu regularitate, chiar și atunci cînd nu e deloc cazul, la utilizarea în medii oficiale a limbii ruse, care, fără a fi proclamată, îndeplinește în republică rolul de a doua limbă de comunicare. Situația dată a determinat și determină substanțial *deteriorarea calitativă a limbii de cultură a populației băstinașe prin rusificare*, în primul rînd, a terminologiilor naționale (administrativă, de cancelarie, tehnică etc.) în majoritatea sferelor vitale ale societății.

Drept ilustrare a acestei stări de lucruri poate servi faptul elocvent, menționat recent în presă [3], că instruirea militară a tinerilor din Armata Națională se efectuează în majoritatea unităților militare aproape exclusiv în limba rusă, adică în *limba altui stat*. Apare întrebarea, prin ce e națională atunci armata în R. Moldova?

Referințe bibliografice:

1. Pavlicenco, S., *Viitorul european al limbii române*, în *Literatura și Artă*, Chișinău, 7 septembrie 2006.
2. Coșeriu, E., *Identitatea limbii și a poporului nostru*, în *Limba română*, Chișinău, nr. 10, 2002.
3. *Jurnal de Chișinău*, Chișinău, 19 august 2005.

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA REVISTEI «CONVORBIRI LITERARE» ȘI ASUPRA LIMBII ROMÂNE DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Estelle VARIOT
Aix-en-Provence (Franța)

Fragmentarea lingvistică a latinei (mai precis a latinei vulgare) din teritoriile romanizate a început odată cu amestecul acesteia cu limbile populațiilor autohtone, fapt ce a dus, uneori, la diferențieri majore de la o regiune la alta.

În ce privește româna, punctul de plecare al intervenției noastre îl constituie definiția dată de Alexandru Rosetti care consideră că româna este, de fapt, latina "vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a imperiului

roman [...], din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și pînă în zilele noastre.¹

După sursele documentare de care dispunem, Dacia depășea ca suprafață teritoriul României actuale, iar latina se implantase și în unele regiuni de la sud de Dunăre, ceea ce explică că anumiți locuitori din câteva regiuni învecinate ale României (Trieste, Grecia, Bulgaria, Serbia...) vorbesc dialecte românești.

Cele două texte, adesea invocate de către specialiști, "Torna, torna fratre" (587) și "Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului (1521)", atestă permanența unei forme de latina vorbită în aceste teritorii. Sosirea diverselor popoare (Slavii, Ungurii, Turcii) și influențele tîrzii (italiană, franceză, rusă, germană) au modelat limba română, dar fondul a rămas latin.

Afirmarea latinității limbii și a poporului român, dar și a elementului autohton (traco-dacic) pe pământul românesc, a fost inițiată de Școala latinistă din Moldova (Cotnari) și de Dimitrie Cantemir, care vor demonstra existența unor legături privilegiate între români, chiar și dincolo de Carpați. Convocarea unui sinod (1697) și crearea unui curent uniatic în Ardeal, într-un context istoric specific, vor genera o conștientizare la Români a nevoii de a arăta lumii întregi caracterul latin al limbii române, rămas în umbră pînă atunci pentru că cea mai mare parte a documentelor scrise între secolele XVI-lea și XIX-lea, din cauza răspândirii ritului ortodox, de tip grecesc, erau redactate cu alfabet chirilic.

Primii pași spre latinizare vor fi făcuți grație corifeilor Școlii Ardelene (leagănul regatului dacic). Activitatea din cadrul acesteia se va materializa în numeroase studii pe manuscrise vechi și în lucrări dedicate limbii române (*Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, 1780 ; *Lesiconul de la Buda*, 1825...), scrise, în principal, de marii reprezentanți ai ei, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Samuel Micu-Klein și Ion Budai-Deleanu. Textele vor fi redactate în chirilică și/sau în latină. Acești oameni de literă și istorici vor fi îndemnați, de asemenea, să se aplece asupra istoriei poporului lor și asupra societății în care trăiesc. Referindu-se la greșelile din istoria românească², vor încerca să le îndrepte. La acestea, trebuie menționat și faptul că au dorit să apropie limba română de cea latină, prin eforturile lor susținute de a relatiniza limba română, mai ales că majoritatea aveau o pregătire clasică.

Nu trebuie uitată nici influența franceză care, inițial, a contribuit la dezvoltarea moderată și apoi excesivă a imitațiilor. Aceste oscilări vor duce la grave tensiuni între oamenii de știință români și vor alimenta discuțiile

¹ Al. ROSETTI, *Istoria limbii române, de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, EPL, 1968, p. 77.

² A se vedea, de exemplu, Budai-Deleanu, Ion, *Tsiganiada ou Le Campement des Tsiganes*, traducere din română Romanița, Aurelia și Valeriu RUSU, adaptare în versuri franțuzești de Françoise MINGOT-TAURAN, Port de Bouc, București, Editura Wallada și Biblioteca Bucureștilor, 2003, 253 p.

aprinse dintre apărătorii traducerilor și cei ai imitațiilor, la aceștia adăugându-se și cei care promovează o literatură și o creație națională.

Devizei heliadești « Scrieți, băieți, numai scrieți! », colaboratorii « Daciei literare » îi vor răspunde că traducerea este o transpunere într-o altă limbă a ideilor cuiva (autorul original). De aceea, în principiu, nu avem o operă adevărată și nu putem vorbi de o literatură națională. Pentru a avea o literatură propriu-zisă, învățații vremii au considerat că e necesară o analiză în detaliu a tendințelor culturale. Astfel, au luat naștere publicațiile « Dacia literară » și « Convorbiri literare », în paginile cărora vor apărea articole program, decisive pentru dezvoltarea unei literaturi autentice.

La început, Convorbiri literare a fost concepută și percepută ca organ de expresie a Junimii, înființată la Iași în 1863 – adică puțin după unirea din 1859 –, de către Titu Maiorescu, Petre Carp, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor et Theodor Rosetti.

Permanentizarea susținerii unor prelecțiuni populare în cadrul acestei societăți a contribuit la menținerea culturală a Iașiului, chiar și după plecarea princepelui la București, devenit capitală a tinerei României. Aceste conferințe au luat o mare amploare de-a lungul deceniilor următoare și au dat ocazia unui număr destul de mare de junimiști să se afirme.

În afară de calitatea discursurilor Junimii, menținerea sa la un nivel înalt a fost posibilă grație cumpărării unei tipografii, lucru făcut frecvent de personalitățile epocii, ceea ce a contribuit la editarea în bune condiții a revistei. Junimea și « Convorbiri Literare » vor tinde astfel spre aceleași obiective chiar dacă revista condusă apoi, mai cu seamă, de Iacob Negruzzi va avea o anumită autonomie în alegerea articolelor publicate. Întrunirile cuprind, în general, conferințe și discuții mai puțin științifice. Conferințele vizează, în principal, viața popoarelor și a cărților (1863 și 1876), elementele culturale naționale și influențele care au marcat poporul român (1874 și 1885) și teme de filosofie, istorie și geografie, ceea ce îi conferă un caracter din ce în ce mai academic (după 1895).

Această mișcare a avut o strălucire foarte mare în România și mai mulți scriitori (Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici...) au participat la « Convorbiri literare » cu eseuri, articole și publicații. Revista va avea drept scop participarea la normalizarea unei limbi române academice, justificată mai ales din cauza unor diferențe regionale, și la unificarea grafică din 1904 care abandona etimologismul.³

Numărul dublu (11-12), apărut la București în 1892 în cea de-a douăzeci și cincea aniversare a înființării ei⁴, cuprinde articole referitoare la crearea acestei societăți (Iacob Negruzzi, « Înființarea societății "Junimea" », pp. 1-10) și creația populară la românii sud-dunăreni (Teodor T. Burada, « Cântecul lui Mihai Viteazul la românii din Macedonia », pp. 263-264).

³ Cf. MAIORESCU, Titu, *Critice*, coll. "Patrimoniu", București, Editura Minerva, 1984, 728 p. (Prefață).

⁴ Obținut prin amabilitatea Domnului Profesor Valerie RUSU.

Alte articole sunt mai mult de ordin filozofic (Theodor Rosetti, « Scepticismul la noi », pp. 11-17 ; Titu Maiorescu « Asupra personalității și impersonalității poetului », pp. 21-30). În sfârșit, sunt regrupate mărturii, scrisori și poezii ale colaboratorilor (Mihai Eminescu, « Scrisoare lui Iacob Negruzzi », pp. 39-42 ; Ion Ghica, « Fragment dintr-o scrisoare inedită către Alecsandri », pp. 51-56, Vasile Pogor « Poesii », pp. 18-20).

Aceste articole și scrisori ne vor permite să studiem în ce măsură limba din secolul al XIX-lea este normalizată sau reprezentativă pentru anumite particularități dialectale, regionale sau individuale în limbajul colaboratorilor și în cel al membrilor fondatori.⁵ O comparație punctuală cu *Disionărașul de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles* al lui Teodor Stamati⁶ va fi făcută pentru a observa mai bine câteva aspecte.

Chiar dacă subdialectul pe care se întemeiază limba vorbită pe teritoriul României este cel muntean (cel din Muntenia), sunt anumite diferențe de la o regiune la alta, datorate, probabil, mai ales unor evenimente istorice. De asemenea, nu trebuie să uităm faptul că limbile romanice sunt în evoluție constantă și intervin schimbări (fonetice, lexicale, morfologice, sintactice) care ating atât fondul românesc, cât și împrumuturile. După cum s-a văzut în unele studii precedente⁷, dacă împrumutul este considerat ca fiind de necesitate⁸, va avea tendința, după câțiva ani, să se încadreze în sistemul morfologic al limbii române. Dimpotrivă, dacă satisface un fenomen de modă, va rezista acestor schimbări sau va fi exclus din limbă și înlocuit cu un alt împrumut sau de un cuvânt echivalent al fondului român (creație internă) care va răspunde mai bine la legile fonetice ale românei.

Alt element de luat în seamă este importanța majoră a Franței și, implicit, a împrumuturilor franceze care au scos în evidență faptul că românii stăpînesc limba lui Voltaire și regulile pronunțării. Totuși, această freneză a imitării modelelor franțuzești a generat o anumită « exasperare » și un sentiment de temere că româna este în pericol din cauza nenumăratelor neologisme care deranjează armonia acestui idiom.

Dacă comparăm limba română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea cu româna contemporană (limba literară), remarcăm un anumit număr de variații grafice care pot să afecteze, în niște cazuri, realitatea fonetică.

Astfel, a latinesc însoțit de o nazală devine ă, la M. Eminescu, *românilor* (p. 39), la Ion Ghica, *incântătoare, când și urându-ne* (p. 51), G. Bengescu, *când* (p. 96), *câtva* (p. 102), la A. Vlahuță, *plâng, cântă* (p. 173), înainte de a deveni â (sau î) în româna modernă. Litera a latină finală se închide la ă (ă în limba modernă) : la Ion Ghica, *două* (p. 55), de pildă.

⁵ Patru dintre ei erau de origine moldovenească și al cincilea venea din Ardeal.

⁶ VARIOT, Estelle, *Un moment significativ de l'influence française sur la langue roumaine: le dictionnaire de Teodor STAMATI* (Iassy, 1851), Thèse de Doctorat, Villeneuve d'Ascq, «Presses Universitaires du Septentrion», 3 tomes, 1997, 1494 p.

⁷ VARIOT, Estelle, *Op. cit.*

⁸ A se vedea MAIORESCU, Titu, « Neologismele (1881) » în MAIORESCU, Titu, *Critice*, București, Editura Minerva, coll. «Patrimoniul», 1984, pp. 349-367.

De asemenea, *e* latinesc interconsonantic devine *e* la Stamati, *respunde* și *prenumerat* s. v. *Abonat* 1 et 2; (*mă*) *prenumer*, *respund* s. v. *Abonez* etc. și *ă* la Iacob Negruzzi, *număr*, *adevăr* (p. 1), la Titu Maiorescu, *cuvântul* (p. 22), *adeverată* (p. 23), la Vasile Pogor, *bătrânul* (p. 19), *mormânt* (p. 19), la Ion Ghica, *bătrânul* (p. 51), la Vasile Alecsandri, *număr* și trimițându-le (p. 34) și G. Bengescu *amândoi* (p. 99), *săptămăni* (p. 101), la N. Petrașcu *pământului* (p. 177) și la Teodor T. Burada, *numărăm* (p. 263), *păcat* (p. 264). Această alternanță se întâlnește chiar și astăzi în anumite regiuni a Moldovei. Limba română modernă folosește în aceste cazuri litera *ă*⁹. *E* în vecinătatea unei vocale devine *i* în româna modernă: Titu Maiorescu, *earcă*, *ear* (p. 23).

I latinesc urmat de o dentală trece la *ě* (XIX-lea), după care la *â* (româna modernă): la Ion Ghica, *se ved* (p. 54), la Iacob Negruzzi și la A. Vlahuță, *tănăr* (cu un fenomen de contaminare în întâia silabă, în româna modernă *tânăr*) [pp. 2 și 172]. Observăm și înlocuirea sistematică de către colaboratorii « Convorbirilor Literare » a vocalei *i* (care provine din *i* inițial, urmat de o nazală) la începutul cuvântului prin *i* – în timp ce această vocală, *i*, era prezentă în dicționarul lui Stamati –: la Iacob Negruzzi, *intrevedem* (p. 2), la Theodor Rosetti, *incăt* (p. 11), la Titu Maiorescu, *insemnat* (p. 21), la N. Petrașcu, *in* (p. 177). Remarcăm și eliziunea vocalei inițiale *i* în « Convorbiri Literare »: la A. Vlahuță, *nainte* (p. 172). Vocale *i*, în poziție finală se elidează când este precedată de fricativă *ș* (care este o consoană tare în dialectul moldovenesc: la M. Eminescu, *totuș* (p. 41), la G. Bengescu, *aceaș*, p. 99, la Vasile Pogor, *totuș* (p. 18).

U latinesc, precedată de *a*, evoluează spre *o* în « Convorbiri Literare » și redevine *u* în româna modernă, condiționând și închiderea vocalei *a*, care trece la *ă*: la Theodor Rosetti, *s-a adăogit* (p. 12). *U* latinesc (lat. *unquam* > rom. încă) în poziție nazală evoluează spre *ă* în româna din secolul XIX-lea și spre *â* sau *i* în limba modernă. A se vedea la M. Eminescu *âncă* (p. 39), la G. Bengescu, *âncă* (p. 96), *adâncă* (p. 104). Notăm prezența literei *u* finale care constituie o supraviețuire a vechei române (*-u* din latină: un arhaism) sau a unei influențe italiene: la Iacob Negruzzi, *entusiasmu* (p. 3), la Theodor Rosetti, *temeiu* (p. 3), la Vasile Pogor, *straniu* (p. 18), la V. Alecsandri, *voiu da* (p. 34).

În ceea ce privește diftongarea, observăm că, în « Convorbiri Literare », unele forme se apropie mai mult de forma originală latină și demonstrează că, adesea, sunetele nu sunt luate în seamă în întregimea lor sau că niște omiteri grafice sunt înlocuite printr-o accentuare diferită. Astfel, vocale *i* care precedă *e* (pre-iotacizare) nu se scrie: la Iacob Negruzzi, *se perde* (p. 1) [astăzi: *se pierde*], la Theodor Rosetti, *trăesc* (p. 10), la Titu Maiorescu, *trebuie* (p. 21) în româna din anii 1890 în Moldova (astăzi: *trebuie*).

Să notăm, în fine, materializarea accentuării infinitivului scurt a verbelor din al patrulea grup care se termină cu *-i*: la Iacob Negruzzi, *va deveni* (p. 8), la Vasile Pogor, *pot a se nimici* (p. 20), la Titu Maiorescu, *are aerul de a se isbi*

⁹ Exemplele sînt date cu titlu informativ și nu constituie o listă exhaustivă.

(p. 21), la Ion Ghica, *n-ai veni* (p. 51), la G. Bengescu, *a citi* (p. 96), *a resfoi* (p. 96) [lista nu este exhaustivă].

Există și evoluții consonantice. Vom da mai jos câteva exemple, pentru a ilustra acest lucru.

Consoana *s*, precedată de o vocală (*e* și *i*) și urmată de o consoană bilabială, labio-dentală sau dentală, în prefixele *des-* și *is-* mai ales, rămâne *s* în « Convorbiri Literare » și devine *z* în româna modernă. Teodor Stamati înregistra, în general, prezența celor două variante în 1851. Cf. la Theodor Rosetti, *desvoltării* (p. 10), și la A. Vlahuță, *sborul* (p. 172). Consoana *s* intervocalică are același destin : G. Bengescu, *poesiile* (p. 96). Consoana *s* urmată de o ocluzivă se notează *s* în « Convorbiri Literare » : la M. Eminescu, *esclud* (p. 39).

Putem să subliniem transformarea consoanei geminate *tt* latinești urmată de *e* sau *i* în *ț* în secolul XIX-lea : la V. Alecsandri, *trimițându-le* (p. 34). Cuvântul latin *transmittere* a dat în româna modernă *trimitere* (pătrundere directă în spațiul cultural român) și *transmite(re)* (cuvânt împrumutat din franceză *transmettre* sau din latina savantă *transmittere*). A se vedea în vechea română *Palia de la Orastie* (***) *Palia de la Orăștie* (1581-1582). Text – facsimile – Indice, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei, 1968, XVI + 497 p.) : p. 93/8... și trimițind *chiema Iacov feciorul cel mai mic*... ; p. 140/2... și trimițind *chiema înlauntru*...

Observăm prezența unor forme iotacizate în veacul XIX-lea : la Iacob Negruzzi, *să fie* (p. 1), *să vie* (p. 3), la Ion Ghica, *puind* (p. 51). (Voir aussi *Palia de la Orăștie*, *văz* (p. 287/l.12, *să văz* (p. 36/l.13 etc.))¹⁰

După ce am examinat câteva exemple de schimbări care au avut loc odată cu trecerea de la vechea română la româna modernă (ne-am oprit la secolul XIX-lea), vom studia acum anumite caracteristici ale morfologiei.

Astfel, dacă Teodor Stamati notează coexistența mai multor forme, duble sau triple, cu același rădăcină, dar cu sufixe diferite *-țiune* – influență franceză directă sau italiană (*-ciune*), *-ție* (influență franceză indirectă) și *infinitiv lung cu o valoare nominală*, în secolul XX-lea, constatăm o diferențiere semantică, o specializare dacă ținem cont și de variantele în *-ție*, din limba de azi. În « Convorbiri Literare », folosirea formelor cu sufixul *-țiune* este înregistrată : la Theodor Rosetti, *generațiune* (p. 12), destul de frecvent la M. Eminescu¹¹, *corporațiuni*, *instituțiunea* et *reacțiuni* (p. 40), la Ion Ghica, *inscripțiuni* (p. 54), adesea la G. Bengescu, *inaltele funcțiuni* (p. 99), *instalațiunilor* (p. 100), *atracțiunilor* (p. 102), *afecțiuni* (p. 103), *inspirațiuni* (p. 104), *emoțiunea* (p. 108), *înțelepciunii* (p. 109)¹², la N. Petrașcu, *emoțiunilor* (p. 191). În ceea ce privește sufixul *-ție*, este prezent și : la N.

¹⁰ Cf. și [Ion GHETIE (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche - 1532-1780*, București, Editura Academiei, 1997, 496 p.], în special la pagini 133 și 335. Informația aceasta ne a fost oferită de Domnul Adrian CHIRCU (lector universitar la Universitatea Babeș-Bolyai – România).

¹¹ Lista nu este exhaustivă.

¹² Lista nu este exhaustivă.

Petrașcu, *dispoziție* (p. 186), la G. Bengescu, *ocupațiile* (p. 105). De asemenea, sunt înregistrate infinitive lungi cu o valoare nominală: la Iacob Negruzzi, *incredințarea* (p. 4), la Theodor Rosetti, *desvoltării* (p. 11), *imitări* (p. 12), *descompunerii* (p. 14), la Titu Maiorescu, *justificarea* (p. 22), la N. Petrașcu, *împrejurare et întrebarea* (p. 182).

Anumite locuțiuni sunt compuse astăzi din două cuvinte, în timp ce, în « Convorbiri Literare », apăreau într-un singur cuvânt : la Theodor Rosetti, *pentru că* (p. 13) în loc de *pentru că* ; la M. Eminescu, *deaceea* (p. 39), la Titu Maiorescu *ceeace* (p. 23), la Teodor T. Burada, *deacolo*, (p. 263).

Alte cuvinte care, astăzi, constituie un singur corp fonetic, erau în această epocă, compuse : la Iacob Negruzzi, *fie-care* (p. 8), la Theodor Rosetti, *fie-care* (p. 11), dar *fiecăruia* (p. 13)¹³, la G. Bengescu, *câte-va* (p. 116). Aceasta tinde să arăte că limba română nu era încă normalizată în întregime în momentul în care acest număr al « Convorbirilor Literare » se publică (1892).

De asemenea, în numeroase lucrări din secolul al XIX-lea, observăm folosirea lui *-au* la persoana a treia, singular, perfect compus : la Titu Maiorescu, *au ajuns* (p. 22). Remarcăm folosirea frecventă a infinitivului scurt în româna din veacul XIX-lea, din cauza împrumuturilor și a calcurilor lingvistice. Putem cita ca pildă G. Bengescu, Iacob Negruzzi, *reincepurăm a discuta* (p. 4), Theodor Rosetti, *tinde a deveni* (p. 10), *silită de-a ajunge* (p. 11), *se desprinde a se increde* (p. 12), Vasile Pogor, *pot a se nimici* (p. 18). Conjunctivul este, dimpotrivă, mai puțin folosit, contrar situației actuale. Notăm prezența lui : la Iacob Negruzzi, *eram doritor să mă fac cunoscut* (p. 3), la Theodor Rosetti, *a silit-o să procedă et a trebuit să aibă de rezultat* (p. 12).

Cenacul Junimea și revista « Convorbiri Literare » au contribuit la realizarea unei literaturi naționale pe niște baze estetice. Această mișcare a contribuit, de asemenea, la schimbări majore în limbă, mai ales la nivel fonetic, lexical și morfologic. Ținând cont de părerile oamenilor de știință, care cereau înlocuirea alfabetului chirilic cu grafia latină, Junimea a dobândit un prestigiu național care i-a permis să impună o anumită imagine a literaturii și a limbii. Junimea a contribuit la schimbarea societății românești (inclusiv Basarabia, actuala Republică Moldova), favorizând o adaptare mai rapidă la modelul european al vremii.

Bibliografie :

1. BASARAB, Neagoe, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, versiunea originală, București, Editura Roza Vânturilor, 1996, trad. en français par E. VARIOT, terminée.
2. BUDAI-DELEANU, Ion, *Tsiganiada ou Le Campement des Tsiganes*, traduction du roumain par Romanița, Aurelia et Valeriu RUSU, adaptation en vers français par

¹³ Prezența formei demonstrează existența unei evoluții în limbă, percepută ca atare de autor.

- Françoise MINGOT-TAURAN, Port de Bouc-Bucarest, Editura Wallada et Biblioteca Bucureștilor, 2003, 253 p.
3. MAIORESCU, Titu, *Critice*, București, Editura Minerva, coll. "Patrimoniu", 1984, 728 p.
 4. ROSETTI, Al., *Istoria limbii române, de la origini până în secolul al XVII-lea*, București, EPL, 1968, 842 p.
 5. ROSETTI, Al., CAZACU, B., ONU, Liviu, *Istoria limbii române literare*, vol. I (De la origini până la începutul secolului al XIX-lea), ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Minerva, 1971, 671 p.
 6. DENSUSIANU, Ovid, *Histoire de la langue roumaine*, ediție critică și note de V. RUSU, prefață de B. CAZACU, București, Editura «Grai și suflet – Cultura națională», 1997, 1046 p. [traduction en français des notes de V. RUSU par Estelle VARIOT].
 7. RUSU, Valerie, *Le roumain, langue, littérature, civilisation*, Gap, Ophrys, 1992, 227 p.
 8. VARIOT, Estelle, Thèse de Doctorat : *Un moment significatif de l'influence française sur la langue roumaine : le dictionnaire de Teodor Stamati (lassy, 1851)*, Villeneuve d'Ascq, «Presses Universitaires du Septentrion», 3 tomes, 1997, 1494 p.
 9. *** *Lexicon Romanescu – Latinescu – Ungurescu – Nemțescu/ Lexicon Latino – Hungarico – Germanicum*, Budae, Typis et Suntibus Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae, 1825, 771 p.
 10. *** *Palia de la Orăștie (1581-1582)*. Text – facsimile – Indice, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei, 1968, XVI + 497 p.

Reviste :

1. «Convorbiri literare » număr dublu (11-12), București, 1892.

CONNEXIONS ET PERSPECTIVES EN PHILOLOGIE CONTEMPORAINE

II-ième édition

Coperta *Vitalie ILAȘCU*

Bun de tipar 01.10.2007. Formatul 60x84 1/8.
Comanda 146/07. Tirajul 90 ex.

Centrul Editorial-poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009